

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто роботу організаційно-інформаційної складової ринку фінансових інвестицій. Проаналізовано зарубіжний досвід та наведено шляхи її удосконалення як вагової частини ринку фінансових інвестицій. Визначено концептуальні підходи щодо мобілізації ринку фінансових інвестицій в умовах погіршення економічної ситуації на фінансових ринках під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів в Україні.

The article reviews the work of organizational information component of the financial investment. Foreign experience and provides ways to improve it as an important part of the financial investment. Conceptual approaches are certain, in relation to mobilization of market of financial investments in the conditions of worsening of economic situation on financial markets, under act of external and internal factors in Ukraine

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі Україна перебуває у складному періоді становлення й розвитку ринкового типу господарювання та зміцнення її економічної незалежності. До першочергових завдань на цьому шляху належить створення необхідної інфраструктури ринку, яка за достатнього ступеня державного регулювання водночас забезпечувала б вільний розвиток різноманітних форм власності, видів підприємницької діяльності, активізувала б участь усіх суб'єктів ринкових відносин у процесі ринкової взаємодії зі залученням внутрішніх і зовнішніх резервів інвестиційної сфери.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Вагомий вклад у вивчення питань формування і функціонування фінансових ринків зробили такі відомі вчені: Х. Бернет, Е. Денісон, П. Друкер, М. Кондратьєв, Р. Солоу, Б. Твісс, Х. Фрімен, А. Шпітгофф та ін. Серед українських учених проблеми становлення та розвитку фінансового ринку розкрито у працях таких вчених: І. Алексєєв, І. Бланк, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Загорський, М. Крупка, М. Мельник, О. Мертенс, В. Оскольський, В. Сидоренко, І. Сорока, Н. Хомуляк, А. Чухно та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи наукову та практичну цінність праць зазначених фахівців, слід наголосити, що низка питань теорії і практики діяльності ринку фінансових інвестицій потребують додаткового дослідження. Насамперед це стосується потреби більш системного вивчення ролі та впливу організаційно-технічної інфраструктури ринку фінансових інвестицій на ефективність операцій на ньому.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення важливості організаційно-інформаційної інфраструктури, а також визначення основних шляхів її удосконалення у структурі ринку фінансових інвестицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в Україні актуальним завданням держави є активізація інвестиційної діяльності й значне нарощування обсягів інвестицій. Збільшення притоку інвестицій має бути пріоритетним напрямом діяльності державних органів.

Достатньо показове акцентування на відповідних елементах активізації інвестиційної діяльності, за якими доцільно:

- знизити рівень державного регулювання підприємницької діяльності та забезпечити стабільність відповідного законодавства;
- усунути неоднозначність трактування нормативно-правових актів і завершити судову реформу;

- вдосконалити нормативну базу з питань реалізації прав власності;
- завершити адміністративну реформу, забезпечити публічність і прозорість у прийнятті рішень органами влади і внаслідок цього подолати бюрократизм та вияви корупції;
- запровадити ефективні методи корпоративного управління;
- сприяти розвитку ринків капіталу, передусім банківського сектора, фондового та страхового ринків;
- знизити податкове навантаження;
- забезпечити стабільність політичного середовища;
- активізувати діяльність зі створення позитивного іміджу держави.

Сповільнює цей процес відсутність надзвичайно важливих законів, що могли б забезпечити належне регулювання корпоративних відносин учасників акціонерних товариств, регулювання похідних цінних паперів і акредитивів та сфери кредитування, які вже тривалий час перебувають у стадії проектного розроблення.

Незадовільний стан розвитку ринків капіталу й фінансових інструментів, нестача кредитних ресурсів і неповне впровадження загальноприйнятих методів обліку сповільнюють приплив іноземних і внутрішніх інвестицій.

За таких обставин діяльність вищого законодавчого органу й органів державного управління повинна спрямовуватись на зміцнення здатності регуляторних органів до нагляду та контролю за діяльністю фінансових установ; удосконалення нормативно-правової бази, її швидкого, але зваженого формування; співпрацю з провідними фаховими учасниками ринків капіталу з метою підвищення стандартів діяльності; створення нових фінансових інструментів; допомогу в започаткуванні бюро кредитних історій, що має сприяти зростанню іпотечного й інших видів роздрібного кредитування; розвиток діяльності українських професійних асоціацій учасників фондового та кредитного ринку; сприяння переходу до міжнародних стандартів фінансової звітності й інтегрування у сферу міжнародних звичаїв і традицій ділового фінансового обороту.

Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно здійснити дерегуляцію підприємницької діяльності, в основу якої повинен бути закладений принцип волі ділової активності (конкурсні й тендерні процедури щодо інвестицій у той чи інший об'єкт мають бути прозорими й інформаційно доступними); подальше реформування податкової системи шляхом зниження податкового навантаження, оптимізації й підвищення прозорості процедури адміністрування податків (поступово вийти на рівень єдиного податку прогресивної форми, за яким збільшення розміру податків залежить від збільшення розміру отриманого прибутку); забезпечення легкого доступу підприємців до різних джерел фінансово-кредитних ресурсів; розширення й поглиблення спектру фінансових інструментів для портфельного інвестування, що також поставить на міцну фінансову основу пенсійну систему країни; спрямування іноземних інвестицій у галузі, що потребують довгострокового залучення коштів (на отримання швидшого економічного результату держава має спрямовувати власні кошти).

У сучасній ринковій економіці змінюється і механізм утворення джерел фінансування інвестиційних об'єктів, й інструменти матеріалізації грошового капіталу. Основними джерелами інвестування стають банківські кредити, приватний капітал, кошти одних підприємств, вкладені в розвиток інших. Це можуть бути прямі позички, придбання акцій, вкладення коштів для участі в прибутку тощо. У будь-якому випадку істотно розширюються інвестиційні можливості підприємства й організації.

Сучасні форми організації, регулювання та саморегуляції ринку фінансових інвестицій характерні для високо розвинутої ринкової економіки. За цих умов, незважаючи на різноманітність форм організації й діяльності інвестиційних структур у різних країнах, унаслідок розвитку інтеграційних процесів у економіці розвинутих країн (передусім західноєвропейських) намітилася тенденція до певної уніфікації загальних правил і процедур діяльності фондових бірж та позабіржових інститутів, а також поглиблюються контакти між органами державної влади з контролю за ринком цінних паперів і діяльністю інвестиційних

інститутів різних країн. Усе це створює вагомі передумови для організаційного оформлення світового й регіональних ринків позичкових капіталів.

Складний і багатофункціональний сучасний ринок охоплює, з одного боку, ринок товарів та послуг, а з іншого – ринок ресурсів. Останній, у свою чергу, складається з фінансового ринку й ринку нерухомості. Саме взаємодія цих ринків і визначає економічний механізм зростання національного валового продукту.

До найважливіших складових такої інфраструктури цивілізованого ринку належить ринок фінансових інвестицій, який через обіг особливого виду майнових документів надає можливість акумуляції великих обсягів грошових коштів із метою їхнього виробничого використання, залучення інвестицій, спрямованих надалі на розвиток галузей матеріального виробництва, розв'язання завдань загальнодержавного масштабу, формування приватного бізнесу, підвищення добробуту громадян України. Інструмент такого виду діяльності – обіг цінних паперів, необхідність виникнення яких полягає в потребі надати майновому обігу максимально можливого спрощення водночас із максимальною гарантованістю й надійністю за умови достатньої мобільності. Ринок фінансових інвестицій із супутньою йому системою фінансових інститутів – це та сфера, де реалізуються відносини власності, формуються фінансові джерела економічного зростання держави, концентруються й розподіляються інвестиційні ресурси.

Основними тенденціями розвитку міжнародних ринків фінансових інвестицій, що впливатимуть на подальше формування національного ринку фінансових інвестицій, є глобалізація, технологізація, універсалізація, інституціоналізація, інтернаціоналізація та регіоналізація регулювання ринку фінансових, їхня дерегуляція.

Головними проблемами становлення і розвитку ринку фінансових інвестицій України визначимо:

- формування інфраструктури ринку фінансових інвестицій;
- надмірне державне регулювання у сфері інвестування й управління, зарегульованість ринку фінансових інвестицій;
- відсутність стабільного законодавства;
- світову фінансову кризу;
- відсутність інформаційної прозорості ринку фінансових інвестицій.

Зауважуючи, що головним завданням поточного моменту є визначення орієнтирів державної політики на ринку фінансових інвестицій України, вважаємо за доцільне звернути особливу увагу на формування системи ефективного регулювання ринку фінансових інвестицій, розбудову його інфраструктури (цілісна інституційна інфраструктура повинна забезпечити ефективне функціонування ринку фінансових інвестицій, слугувати національним інтересам, забезпечувати економічну безпеку і суверенітет України) та системи розкриття інформації (досконала система є обов'язковою умовою ефективного функціонування ринку фінансових інвестицій, успішного здійснення на ньому інвестиційної та фахової діяльності).

Розвиток системи державного регулювання на ринку фінансових інвестицій, процес становлення державних органів, які здійснюють його регулювання в Україні, визначення їхніх повноважень і компетенції відбувалися одночасно з ринковими реформами та пошуком оптимальних методів державного регулювання економіки загалом.

Як засвідчує досвід роботи у сфері державного регулювання, сучасний активний розвиток ринку фінансових інвестицій потребує збільшення адміністративних повноважень ДКЦПФР із питань правозастосування, зниження впливу органів виконавчої влади, надання у розпорядження ДКЦПФР необхідних фінансових, телекомунікаційних і трудових ресурсів.

Виникає проблема оцінки економічної ефективності діяльності регулюючих органів для учасників ринку фінансових інвестицій. З одного боку, дотримання єдиних ринкових правил, установлених регулятором, може виявитися дешевшим, ніж розв'язання щораз спірних ситуацій у суді. З іншого фінансування трьох регуляторів (після створення Комісії з регулювання ринків фінансових послуг) може стати обтяжливим, не кажучи вже про

неминучі складності періоду розмежування повноважень.

Як уже зазначалось автором, існують й інші моделі регулювання ринку фінансових послуг. У Японії Міністерство фінансів регулює фінансові ринки, а Комісія з цінних паперів є його підрозділом. У Великій Британії пропонується нова модель, у якій функція регулювання фінансових послуг (і банківських, і пов'язаних із цінними паперами) сконцентрована в єдиному органі – Financial Service Authority. Така сама модель повної централізації реалізована в Казахстані, де Комісію з цінних паперів ліквідовано і регулювання фінансових послуг цілком здійснює Центральний банк [1, с.20–31].

На думку автора, проблема полягає не в кількості регуляторів, а в принципах, формах та якості регулювання, що і підтверджує досвід країн Східної Європи.

Класична схема фінансового регулювання (за матеріалами IOSCO) припускає законодавчо зафіксований поділ функцій регулювання: насамперед – власне регулювання, а відтак – нагляд. Причому нагляд повинен відбуватися з випереджаючим ефектом, тобто пруденційно. Це дуже важливо, оскільки сьогодні в Україні фактично ще відсутній досвід і недостатнє законодавче поле щодо регулювання діяльності фінансових конгломератів, які вже почали з'являтися. Саме у зв'язку з відсутністю подібного регулювання вибухнула фінансова криза у Туреччині, де фінансові конгломерати явно «переграли» зі застосуванням багатоходових комбінацій і можливостями перекладання ризику «з кишені до кишені» по колу. Отже, регулювання є, безсумнівно, необхідним, однак проблема полягає в надмірному регулюванні.

На користь введення кількох регуляторів можна навести Росію, де передбачається вивести з компетенції Центробанку всі питання, пов'язані з емісією і ліцензуванням цінних паперів комерційних банків, і передати ці питання Комісії з ринку цінних паперів [2, с.8–14]. У США навіть Комісія з цінних паперів і Комісія з ф'ючерсів існують окремо. Однак у світі є і досвід зменшення кількості регуляторів, навіть створення єдиного регулятора. Своєрідним каталізатором цього процесу може бути фінансова криза. Так, у Південній Кореї раніше було вісім регуляторів ринку фінансових послуг, а після кризи 1997 р. залишилося три.

Розгляд теоретичних аспектів формування та розвитку ринку фінансових інвестицій засвідчує високий ступінь їхньої регульованості саме державними структурами, а аналіз системи державного регулювання ринку фінансових інвестицій глибоко переконує у необхідності детальнішого вивчення досліджуваної сфери впливу на регіональні ринки.

Дезінформація на ринку фінансових інвестицій використовується не лише за маніпулювання цінами, а й за інших корисливих злочинів. Тому законодавство різних країн передбачає відповідальність безпосередньо за цей вид правопорушення.

У Сінгапурі 1986 р. прийнято закон, згідно з яким контроль за біржами був покладений на Міністерство фінансів, у тому числі затвердження створення біржі та припинення торгівлі на ній. Усі користувачі ф'ючерсних бірж, від торговця до консультанта, повинні отримати від Міністерства фінансів відповідну ліцензію (інакше на них чекає покарання у вигляді позбавлення волі до трьох років і штрафу до 30 тис. сінгапурських дол.). У Сінгапурі за шахрайські дії на біржі торговці можуть бути покарані позбавленням волі до семи років і штрафом до 100 тис. сінгапурських дол. Окрім того, торговці, зумисні дії яких спричиняють збитки клієнтам, зобов'язані відшкодувати такі збитки.

У Великобританії Закон про фінансові послуги передбачає карну відповідальність за діяльність без ліцензії, поширення помилкової або недостовірної чи приховування суттєвої інформації. Максимальне покарання передбачає ув'язнення на 7 років або штраф у необмеженому розмірі (або те й інше водночас).

Біржа може вилучити цінний папір з офіційного котирування у випадку невиконання емітентом зобов'язань щодо інформування власників цінних паперів і біржі про свою діяльність.

Значні можливості для зловживань мають особи, пов'язані з емітентом (інсайдери). Закон США про торгівлю цінними паперами 1934 р. обмежує право інсайдерів спекулювати акціями своїх корпорацій. Прибуток, отриманий ними впродовж шести місяців від купівлі

або продажу акцій, може бути конфіскований на користь корпорації за позовом самої корпорації-емітента чи акціонера від особи корпорації. Однак положення Закону не може запобігти спекуляціям, прибуток від яких реалізується через шість і більше місяців після придбання або продажу акцій.

У США інсайдер зобов'язаний доповідати Комісії з цінних паперів і біржі про кожну угоду, укладену ним з акціями його корпорації. Перелік таких угод щомісяця публікується.

У 1994 р. у Німеччині було прийнято Закон про торгівлю цінними паперами, який забороняє операції з цінними паперами з використанням інформації, невідомої широкому загалу. Унаслідок прийняття Закону створено федеральний орган – Комісію з цінних паперів (BAWe), що налічувала у середині 1999 р. понад 150 працівників, основним завданням яких є боротьба з використанням інсайдерської інформації на ринку цінних паперів. Порушники можуть бути ув'язнені терміном від 1 до 3 років [3, с.38–41].

Особлива роль у підтриманні стабільності організованих фінансових ринків належить такій категорії учасників, як спеціалісти (маклери, маркетмейкери). Спеціалісти є членами біржі, займаються купівлею або продажем однієї чи кількох емісій акцій в операційному залі. Їхня робота посідає центральне місце у справі підтримання вільного стійкого ринку емісій, де вони виступають як спеціалісти. Спеціалісти на більшості бірж – це в основному працівники фірм, які займаються переважно або лише цією діяльністю. Усі спеціалісти повинні бути зареєстровані на біржі. Це дає змогу біржі їх перевіряти [4, с.47–49].

Спеціалісти можуть виступати в угодах як брокери і дилери. Як брокери вони виконують накази інших брокерів за комісійну винагороду. Як дилери – діють за власний рахунок, купують акції для продажу і продають їх, підтримуючи ринки внаслідок придбання акцій за вищою ціною, ніж хтось інший, готовий у цей час за них заплатити, і продажу акцій за нижчою ціною, ніж хтось ще, готовий у цей час їх запропонувати. Безпосередньо з інвесторами спеціалісти угоди не укладають.

Спеціалісти повинні створювати стійкий ринок емісій акцій, за що вони відповідають, виставляючи заявки зі зазначеними цінами, за якими вони купують акції в продавця, і ціни, за котрою продадуть акції покупцю. Вони діють як брокери або дилери. Спеціалісти не можуть виступати у цих двох ролях одночасно в одній і тій самій угоді.

Значення спеціалістів на ринку характеризують щонайменше два показники. По-перше, рівень участі, який визначається діленням суми акцій куплених і проданих спеціалістами, які діють як принципали, на подвійний сукупний обсяг торгівлі на біржі. Другий аналітичний показник вимірює ступінь участі спеціалістів у купівлях або в продажах у сукупному обсязі.

Основним інструментом спеціаліста є реєстр наказів. Якщо брокер із фірми-члена біржі звертається до спеціаліста з наказом, який не можна негайно виконати за поточною ринковою ціною, то наказ можна передати спеціалісту, який виконує роль агента.

Спеціалісти можуть не розкривати зміст своїх реєстрів наказів нікому, за винятком посадових осіб біржі, уповноваженого відвідувача операційного залу або спеціаліста, який працює для цього спеціаліста. Однак Комісія з цінних паперів і бірж може вимагати розкриття інформації в суспільних інтересах. Реєстр наказів містить дуже корисну для окремих спекулянтів інформацію. Не вважається розкриттям змісту реєстру наказів інформація про кількість акцій з найкращого запиту і пропозиції. Однак спеціалісти можуть цього не робити, а виконувати лише ринкові й лімітні накази.

Спеціаліст може виставляти котирування акцій за власний рахунок, а не з реєстру наказів з метою підтримання меншої різниці в цінах купівлі й продажу та збереження плавної послідовності зміни цін. Спеціаліст може і повинен давати котирування акцій, коли немає запитів або пропозицій за записами в реєстрі наказів. Коли є запити і пропозиції за записами в реєстрі спеціаліста, він може давати котирування акцій, але не може конкурувати зі своїми записами в реєстрі наказів. Спеціалісти можуть давати запити і пропозиції за власний рахунок у межах запитів і пропозицій, внесених у реєстр з метою поліпшення ситуації на ринку. Однак вони не можуть купувати за ціною або нижче від ціни будь-якого

наказу на купівлю, записаного в їхніх реєстрах, доти, доки не виконають накази своїх клієнтів за цими цінами. Також спеціалісти не можуть продавати за ціною або вище від ціни наказу про продаж записаного в їхніх реєстрах доти, доки вони не виконають накази своїх клієнтів за цими цінами.

Якщо спеціаліст має наказ на купівлю та наказ на продаж тих самих цінних паперів за однаковою ціною, він повинен публічно запропонувати такі цінні папери за ціною з мінімальним відхиленням у бік підвищення порівняно зі запитом.

Необхідність підтримувати стабільність і порядок на ринку цінних паперів може змусити спеціаліста здійснювати дорогі та ризиковані операції. Нова інформація про справи певної корпорації може стати причиною різкого викидання на ринок наказів про купівлю або продаж акцій. Інколи через це на кілька годин відкладають відкриття біржі або ж припиняють торгівлю на достатньо тривалий час. У таких ситуаціях біржовий спеціаліст повинен порадитися з керівництвом біржі. Вони повинні визначити розумне ринкове котирування акції. Під час відновлення торгівлі саме за цією ціною спеціаліст зобов'язаний продавати та купувати акції.

Нині спеціалісти зобов'язані надавати біржі близько 8 разів щорічно звіт про деталі угод, укладених упродовж тижня. Тижні вибирають довільно і не повідомляють про них заздалегідь. Звіти дають змогу біржі з'ясувати дотримання належного порядку на ринку конкретних акцій, плавність зміни ціни, діапазон котирувань. На підставі зібраних даних доходять висновку про якість виконання спеціалістом своїх обов'язків.

Спеціалісти також щотижня інформують біржу про кожен акт купівлі або продажу за власний рахунок, називаючи час укладення угоди, «знак» (тобто зростала ціна чи знижувалась) і кількість акцій. Вони також обліковують свою «стабілізуючу діяльність»: реєструють придбання акцій, коли ціна знижується і продаж тих акцій, ціна яких зростає.

Крім того, на біржі постійно діє програма контролю за цінами на основі інформації, отриманої за допомогою комп'ютерів, що керують біржовим тикером. Коли зміна ціни певної акції перевищує допустимі межі, комп'ютер привертає увагу до цього факту, виокремлюючи його як нестандартну угоду [5].

Розуміючи під нестандартними такі угоди, ціни яких різко відрізняються від цін попередніх угод, пропонується фіксувати як ознаку нестандартної угоди відхилення цін від попереднього рівня, якщо відносна величина відхилення перевищує середню ефективну ставку за кредитами терміном в один рік, розраховану для відповідного періоду (день, тиждень, місяць, рік).

До критеріїв нестандартних угод відносимо:

- різкі відхилення рівня цін від попереднього рівня внаслідок угоди (угод);
- різкі відхилення обсягів торгів від попереднього рівня за аналогічний період (причому не треба брати до уваги угоди, що відповідають критеріям нестандартних, але не перевищують певну суму);
- укладання протилежних угод (на купівлю і продаж) з певним фінансовим інструментом тим самим торговцем упродовж короткого періоду (до місяця);
- укладання угод із пов'язаними особами;
- кампанії рекламного або антирекламного характеру щодо цінних паперів окремого емітента або ринку загалом;
- неподання або несвоєчасне подання інформації, розкриття якої передбачене законодавством і нормативами.

Для подолання проблем інформації на державному рівні пропонується вжити таких заходів:

- стандартизувати інформацію;
- автоматизувати інформацію;
- сформувати централізовані, постійно діючі інформаційні джерела;
- розв'язати питання уніфікації інформації та її достовірності;

- вирішити правила питань про інсайдерську інформацію та банківську таємницю з розробкою необхідних нормативно-правових актів;
- розробити комплекс правових норм стосовно запобігання виникаючих ризиків інформації;
- активно впроваджувати в Україні фінансові інновації.

Висновки і перспективи подальших розробок. Розглянута вітчизняна організаційно-інформаційна складова у структурі ринку фінансових інвестицій показала, що рівень її розвитку безпосередньо впливає на кількість операцій на цьому ринку. Аналіз стану формування та використання інформаційних ресурсів України свідчить про наявність невирішених важливих проблем, пов'язаних з послідовністю та системністю впровадження заходів, спрямованих на удосконалення управління інформаційними ресурсами на стратегічному рівні. У сьогоdnішніх умовах правотворчий процес відбувається шляхом вирішення окремих проблем в окремих законах і підзаконних актах фрагментарно, без узгодження з чинним законодавством, без врахування специфіки національної ментальності, правової культури і правосвідомості населення. Тому стратегічно важливою залишається проблема координації правотворчого процесу щодо формування правових засад побудови, забезпечення функціонування і розвитку системи управління інформаційними ресурсами України, а також розвитку інформаційної інфраструктури країни.

У перспективі подальших розробок для покращення інвестиційного клімату в державі треба провести низку заходів, пов'язаних з подоланням проблем інформаційного забезпечення. Проблеми, які впливають на фінансові інвестиції, доцільно поділити на дві частини: ті, які впливають опосередковано, і ті, які впливають безпосередньо.

Шляхи розв'язання першої частини проблеми такі: створення загальнодержавного громадського контролю за інформацією у засобах масової інформації; сприяння розвитку незалежної судової системи від будь-яких органів у державі; прискорення процесу детінізації економіки України; прискорення розпочатої пенсійної реформи; виховання підприємницького духу в населення країни.

Проблеми, які пов'язані з другою частиною напряму, стосуються ринку цінних паперів і для їхнього вирішення потрібно створити цілісну систему інформації про учасників фондового ринку, яка повинна охоплювати: операції з цінними паперами на організованих і неорганізованих ринках; інформацію про факти фінансово-господарської діяльності публічних акціонерних товариств і підприємств-емітентів облігацій; умови лістингу цінних паперів; умови викупу власниками акціонерних товариств своїх власних акцій; рішення загальних зборів акціонерів публічних акціонерних товариств і підприємств емітентів облігацій. Подальший розвиток і вдосконалення інформаційної структури ринку фінансових інвестицій з урахуванням інтересів інвесторів і зацікавлених сторін сприятиме більш предметній взаємодії органів влади і підприємницьких структур в Україні.

Список використаної літератури

1. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн / Л. О. Миргородська. – К.: ЦНЛ, 2003. – 240 с.
2. Алферов В. Роль финансового рынка в развитии банковской системы России и стран СНГ / В. Алферов, М. Головин // Рынок ценных бумаг. – 2005. – № 9. – С. 8–14.
3. Еременко А. Фондовый рынок / А. Еременко // Бизнес. – 2007. – № 3–4. – С. 38–41.
4. Васильева В. В. Финансовый рынок: [навч. посіб.] / В. В. Васильева // – Донецьк: НОРД-ПРЕС, 2007. – 403 с.
5. Загальнодоступна інформаційна база даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stockmarket.gov.ua/ua/rules.